

Vladimir
Kovačič

Golob

(Poglavje iz knjige Tvoji obrazi)

Obrnil si se v stran in v tistem hipu zagledal sam sebe, kako sediš v razredu. Že zdavnaj je zacingljalo, profesorica pa je komaj stopila v razred, ki ga je pokrila mir kot uničen krematorij. Stene so bile le prav rahlo odrgnjene, njeni lasje so bili temno vijolični in to ni bila naravna barva las, na sebi je imela bluzo s temnimi, rjavimi križi, čevlje pa je imela prav tako rjave in je z njimi skoraj neprestano drsala po parketu, da je šel po vsej

dolžini in širini šum. In je šum kaj kmalu ponehal, ko so njene noge, otekle od vode, obmirovale in je pogledala v razred, da so bili v njenih očeh vsi učenci, tudi ti, ki si bil tako miren, dober in tih. Odprla je širok zvezek pred seboj, ki ga je prinesla, ko je prej vstopila. Listi so bili debeli, zelo beli in popisani. Zdelo se je, kot da bo kaj napisala, a je v tem času zdetja vzela glavnik iz torbice, se pričela česati, da so bili njeni lasje še bolj gosti, v prostor pa je spustila nasmeh prav tako vijoličen kot njeni lasje. Toda zadnja stena, kamor je prodiral nasmeh in kjer se je hotel kar najbolj kopičiti, ni bila prav nič vijolična, marveč je bila siva in tako prazna, da je ni mogel prebarvati noben nasmeh iz oči, četudi bi se obrnili vsi dijaki in jo poskušali prekriti s toplimi barvami, ki vabijo pod sonce, pod nebo, pod svobodne prsi v mladost, v plapolanje divjih žrebcev, topotanje, veselje, ki ga ne uničijo oblaki, dež, enakomerna harmonija razluščenega staranja. Njen nasmeh ji je prav kmalu zamrl na obrazu, pogledala je še za njim, a ga ni več ujela. Videla je le razmršene lase mladenk in čutila njihovo pričakovanje, videla je nakopičene zvezke, ki so si bili vsi tako zelo podobni in kar neko dolgočasje, neka nejevolja je zlezla vanjo, se ovila njenega srca. A njeni možgani so ostali svobodni in ni pokazala tega dolgočasje tako zelo, da bi bili kar vsi to opazili in čisto točno vedeli, kaj je to. Bilo je pa kar očitno, da je sprta s tem prostorom, toda niti najmanj z dijaki, ki jih je imela prav gotovo rada, saj ni do sedaj pokazala še nič takega, kar bi bilo dalo vedeti, da teh mladih ljudi ne mara. Prej nasprotno. Le tega prostora ni marala, počutila se je v njem utesnjena, kamor so prihajali skozi odprta okna najrazličnejši glasovi; najbolj oddaljeni so bili tisti, ki jih ni nihče več zares

slišal, le zamišljaj si je njihovo barvo in jakost. In vsi ti zvoki, tudi tisti, ki jih ni čisto zares slišala, so ji pričeli plesati v ušesih, da je postala v tem hipu nekoliko razburjena, dala je glavnik nazaj v torbico, si z rokami pogladila naguban obraz. Že je šla starosti naproti, potovala je v tem prostoru z enakomerno hitrostjo. Ustnice so ji zatrepetale in besede, ki jih ni nikoli izrekla in jih tudi ne bo, so popadale na tla, se skotalile pod mizice, za katerimi so sedeli mladi ljudje, opazujoč njo s popolnoma drugimi občutki, kot pa je opazovala nje ona, se jim skušala približati in jih spoznati. Sedaj se je pa pričela pripravljati, da bo resnično nekaj izrekla. Ko je pogledala po dijakih, izmerila njihova stanja, ki jim ona ne bo prišla nikoli do dna, ker se preveč skrivajo pred njo, zapirajo svoje resnične poglede, svoje obraze, je razprla ustnice, da so se njene ličnice napele, njene oči zasvetile, njene nosnice nekako odprle, kot da ima pred sabo tisoč cvetov, tisoč vonjev, ki bi jih rada spoznala, njeno telo je veliko bolj kot prej napolnilo ta prostor in skoraj porušilo ravnotežje in je rekla: »Naj kdo zapre okna!« Besede so dolgo ostale v prostoru, in čeprav je zvonec že davno zmotil z drdranjem, je to drdranje sledilo besedam in jih poskušalo prekriti. A besede so kot topla kri, žive in se ne pozabijo v trenutku. Še mrtve besede lahko kdo čez stoletja obudi. Da potem spet govorijo, našminkajo svoj obraz, ki ostaja zastrt in kdo ve kam pregnan.

Med temi čisto prijaznimi šolskimi mizicami je zaškripalo, bilo je vse to togotno in vsiljivo, neenakomerno in predirljivo, presunljivo in zvijajoče se med lučmi, med mizicami, med stoli, vse se je dvignilo s tem truščem, napolnilo prostor in ga hotelo preklati, ga razbiti, da ne bi nobena stvar v tem prostoru ostala več cela. Vsi, skoraj vsi so se hoteli in so se že bolj ali manj dvignili, hoteli zapreti okna. Profesorica se je zdrznila, se našobila, šla čez obraz kot čez zemljevid te naše široke dežele, rekla: »Ne vsi!« In je potem pogledala tebe, ki si kar obsedel na stolu, bil si čisto tih in nisi nobenega hrupa povzročal. Tudi ti si pogledal njo, a v hipu povsili oči. »Daj ti zapret okna!« ti je rekla in si takoj vstal, ostali so pa sprva okameneli, potem se pa tiho splazili na svoja mesta, želeč, da jih ne bi profesorica opazila. Toda ona je videla prav vsakega, nobeden, ki je tako hrupno planil, ni ostal sam v svojem dejanju. Prav tiho so sedli in se naslonili nazaj, od časa do časa spustili pogled za teboj, ki si že zapiral prvo okno in opazoval ljudi pod seboj, hiše, ki jih nisi in nisi mogel prepoznati, hribe, ki so se dvigovali nekje v daljavi in bili zgoraj beli. Gledal si najbolj to belino, ki se je lesketala in od katere so se sončni žarki odbijali najbolj. Gledal si in se sploh nisi zapazil v tem velikem prostoru, ki se je širil na vse konce. Iz razreda se nisi opazil ali pa vsaj spoznal ne. Gledal si ven in prav počasi zapiral ta okna, kjer ti je prihajal v obraz tudi veter, ki si se mu gotovo želel predati, saj je bil prav topel, prijazen in božajoč, da bi poskušal celo leteti, leteti. Če bi te bila profesorica opazovala, bi bila prav gotovo negotovala nad tvojo počasnostjo, a ona je že davno odvrnila pogled od tebe in je gledala v razred, med svoje mlade ljudi, ki jih bo pričela zdaj zdaj poučevati, saj je bilo že prav čudno, da je poteklo toliko časa, ona pa še vedno ni pričela s svojimi lekcijami ali pa spraševati. Le tu pa tam je sedaj

še kaj zaškripalo, a v glavnem je bila tišina. Profesorici je postalo kar naenkrat nekoliko nerodno, morda zaradi tega, ker jih je prej skoraj surovo odvrnila od tega, da bi bili šli vsi zapirat okna, se vsi pred njimi gnetli in povzročali hrup, ki je zoprni in načenja profesorici živce, jih krha, da postaja iz dneva v dan nemirnejša. »Namesto zadnje ure, ki jo imam pri vas, gremo ven,« je rekla in prav gotovo pričakovala, kako bodo reagirali njeni dijaki. V tem hipu so jo vzljubili, v tem hipu pozabili, kako jih je pognala nazaj med mizice, jih grdo pogledala in jih imela za majhne otroke, napolnil jih je žarek prijetnega pričakovanja, ki je žarel na njihovih obrazih, napolnil njihove oči, ki so bile kar nekam žalostne do sedaj in so begale in pričakovale, česar si gotovo niso želele. A vedele so, da pride, da jih bo profesorica spraševala, vrtala po njih z vprašanji in bodo morali biti hočeš nočeš napeti, zelo zelo pri stvari. In ko je rekla, da gredo zadnje uro ven, so postali razigrani, toda niso povzročali hrupa. Dobro so sedaj vedeli, zakaj ne. A v tem hipu so naenkrat obrnili oči skozi zadnje okno. Sprva se je zdelo, kot da gledajo nekam v daljavo, toda ko si bolje pogledal, ko si videl, da ni v tisti daljavi, kamor so usmerjene njihove oči, nič posebnega, si spoznal, da gledajo samo v razred. Njihove obraze je prekrilo začudenje in novo zadovoljstvo, ki pride, kadar zagledaš kakšno novo stvar. In to je bil sedaj golob, ki je priletel skozi okno, naredil veter. »Golob!« si vzkliznil, ko si hotel zapreti še poslednje okno. Bil je mršav golob, prav nič lep ni bil in je stopil na rob luči, ki je bila najbliže katedru.

»Tega pa še nisem doživela,« je rekla profesorica, ki je opazila goloba takoj, ko je priletel skozi okno, se prestrašil, ko je spoznal, da je v zaprtem prostoru, in zelo trepetal, ko je videl toliko ljudi pod sabo, ki gledajo vanj in mu hočejo gotovo kaj storiti, ga uloviti ali morda celo ubiti. Dijaki pa so sedaj prav radovedno opazovali svojo profesorico in od nje pričakovali kakšno dejanje, kakšno besedo, ki bo povedala, kako spraviti ptiča ven iz razreda. Saj ne more večno ostati v razredu. Vstala je, golob se je splašil, zatresel je s perutmi in poletel na luč pri zadnji steni, se oprijel njenega roba s prsti in je bil še mnogo bolj prestrašen kot prej, še hitreje je švigal z očmi po prostoru, od časa do časa razširil peruti, kot da bo spet vzletel. A vzletel ni, le tako prestrašen je bil, da je delal takšne živčne in brezpotrebne kretnje, s katerimi si ni mogel prav nič pomagati. Tebi so vzvalovili lasje in še kakšnemu dekletu, kjer je šel ptič v prav bližnji bližini. Nekateri so se pričeli smejati, ko so gledali na tega ubogega ptiča, smejali so se ptiču, toda brez kakšnega posebnega namena, profesorica, ki je vstala, jih je ošvrknila s pogledom, da so se takoj nehali smejati, so bili tiho in le opazovali goloba, če bo ta kaj postoril, da bi se rešil iz razreda. Toda golob je le trepetal in je bil videti prav neumen, ni mu prišlo na misel, da bi poletel skozi okno, ki si ga ti pustil še odprtega. Saj ga nisi potem zaprl, ko pa je ptič priletel čisto nehote in se tako bedasto zaprl, da ni vedel poti na plano, pod sonce, na zrak na zrak. Gledal je ta ptič, a rešne poti ni našel, saj je kar sedel in begajoče gledal na vse strani, najbolj pa mlade ljudi, kajti očitno se mu je zdelo, da mu od njih preti nevarnost, da imajo kakšen namen z njim. Profesorica je stala in je sedaj sklenila roke na prsih, na bluzi z

rjavimi križi, poglobila se je vase in premišljevala, kako bi ptiča najhitreje spravili iz razreda. Dijakom se je pa vse skupaj zdelo prav zabavno, čeprav tega niso kaj preveč kazali, to pa le zaradi profesorice, ki ni želela razburjenja, ki je imela rada enakomeren mir in se je v njem šopirila, vladala, ne da bi bila sploh kaj takega hotela. Sedaj, ko je premišljevala, so se zdeli njeni vijolični lasje še bolj gosti, kajti skozi to njeno lasno košatje sončni žarki sploh niso prodirali. Sonce je ostajalo zunaj, ptič pa se je bolj in bolj zajedal v notranjost prostora, požiral zrak, ki ga pa seveda ni maral, opazoval tiste, ki jih ne bi rad opazoval, potem pa še stene, ki so se mu morale zdeti prav grozne. Golob je bil v resnici še bolj mršav, kot pa se je zdelo prej, njegova glava je bila drobcena in skoraj ostudna, če ne bi imel tistih oči, ki neprestano begajo in potujejo po prostoru, perje je bilo čisto nedoločljive barve in je bilo gotovo umazano. Trepetal je in vsak gib prisotnega ga je hudo vznemiril. Pod perjem je bilo šklepetanje njegovega okostja. V daljavi pa je letela v klinu jata njegovih prednikov, ki jih ni poznal, jih ni nikoli videl, brskal po njihovem perju, nikoli videl njihove dežele, ki se je širila in izginjala v krvavi luži, v pogledu razpraskanih roparic, ki jim pojema moč in že padajo mimo vej in pljuskuje v veliko morje. Potopljena dežela se potem vzdiguje. Jutro vriska in cvili, ko so obrazi popolnoma nemi, oči slepe, ušesa gluha. Jutro stoji na boku prepada. In prepad izginja, pada v svoje lastno brezno, ki je velika, neskončna pokrajina. Posoda, v kateri je zemlja, ki poskuša živeti, odpreti svoje teme, pod katerim je zleknjeno in krvavo žrelo.

»Odprite vsa okna!« je čez nekaj časa rekla profesorica, ki so ji sedaj, ko je stala, padali sončni žarki naravnost v obraz, osvetlili njegove gube, ki so bile že brez sonca dovolj vidne, rekla je to z nemirnim glasom, ki ni šel v neki enakomerni liniji, marveč se je dvigal in padal čisto nelogično, kajti glas se ji je dvignil celo na koncu stavka, rekla je ta stavek in se pri tem gotovo domislila, da bo tako golob prej našel pot med hiše, med debela kostanjev, na zrak, v ta dan, ki je bil visok in prijazen, a ko si ga bolj pogledal skozi svoje oči, neresničen in se je potapljal v neko davno preteklost. Divje je spet vse zaškripalo, ko so dijaki planili proti oknom, kot da bi bili že pozabili, kako profesorico hrup čisto resnično vznemirja, ne blefira, ko postane v takih trenutkih napeta, ko ji žile na vratu postanejo vidne in jo naredijo strogo, pasjo, da se je skoraj prestrašiš. Ptič pa, ki je sedaj čepel na luči, je zakrilil s perutmi, vzletel, naredil nekaj krogov po prostoru kot satelit, pri tem pa se mu je izpulilo majhno peresce, ki je pričelo padati spod stropa. In ko so dijaki to opazili, sta dva med njimi planila od oken stran naravnost na peresce, za katerim sta se stegnila, a ga je dobil le eden, ki je bil spretnejši, morda pa samo večji in je tako višje segel. Profesorica je to s svojim ostrim očesom zapazila in že, ko je bil plen razdeljen, ki si ga je priboril le eden, rekla: »Nehajta!« in tista dva sta pogledala v tla, kot da bi jima bilo nerodno in se sramujeta takšne otroškosti. Spod čela sta se nato pogledala, pri tem pa vsak nekaj drugega mislila. Dvoboj pa je bil kljub tem mislim končan, kajti oba sta se vrnila na svoj prostor in pričela pozabljati na neumnost. Sonce je sedaj res zelo svetilo in je v nekaj kratkih minutah

postalo prav vroče, a nihče ni temu posvetil takšne pozornosti, da bi si bil na primer slekel suknjič in ga položil čez stol. Vsak je raje opazoval goloba, ki jih je prav neverjetno pritegoval s svojo prisotnostjo. Vsak si je delal zgodbico o njem, o njegovem naključnem prihodu, ki jih je tako bedasto zmotil, še posebno pa profesorico, ki do sedaj še ni našla učinkovite formule, kako bi spravili goloba ven, kajti on tudi sedaj, ko so dijaki odprli vsa štiri okna, pravzaprav tri, ker si enega pustil odprtega prej ti, ko je priletel golob, ni našel poti ven in se je zdelo skoraj tako, kot da noče ven, čeprav se je zelo bal prisotnih, saj je včasih zletel v majhnih krogih ali pa sedel in živčno opazoval, begal v sebi in se kdo ve kaj spraševal. Dijakom pa je bilo najvažnejše to, da je čas tekkel, kot pa opazovanje goloba, ki so ga pravzaprav opazovali zaradi tega, ker je prišel. In kdorkoli bi bil prišel, bi mu bili posvetili pozornost, obenem pa se veselili, da čas teče in jih profesorica ne sprašuje, ki je bila sedaj videti tako nebolgljena, kot je dijaki verjetno še niso videli. Še vedno je stala, roke imela prekrižane čez prsi, gledala je v prostor, toda tako, da ni sedaj svojega pogleda nikoli ujela. Zunaj za okni pa je bil dan, razpet, in so ga neke tople roke dvigovala. Ni se skrčil pod bleščečim se soncem, marveč je rasel in se širil pred teboj v nebo, ki je postajalo vedno bolj modro, vedno bolj prazno in so se klici izgubljali v njem. Kot da jih potaplja morje. Kot da je povsod voda, ki duši, a še vedno je življenje, osebe, ki jih vidiš, poslušáš, ki ne ostanejo nikoli same. Kajti stene jih obdajajo vedno, še potem, ko jih ni več videti. In tako prav vse izgublja trdna tla.

Golob je bil sedaj zgoraj na tabli, na robu, ki ga je lomila sončna svetloba, a tega sploh ni opazil, kajti usmeril se je na te, sebi sovražne osebe, kot si je mislil, toda globoko motil. Njegov kljun je bil kot pohabljen, njegove oči plahe in zgubljene kot dve majhni frnikuli, njegova obleka pa razcufana. Bil je ubog ptič, ki bi si bil prav lahko pomagal, če bi bil imel le malo več pameti. Profesorica je bila že zelo nestrpna in si je čohala svoj enojni podbradek, ki si ga opazil šele sedaj, morda zaradi sonca, ki je naredilo prostor svetlejši. »Naj odprem vrata?« je nekdo vprašal in bil prav važen, misleč, da je pogodil rešitev. Profesorica se je zelo zravnala, kot da preskuša ravnost svoje hrbtenice, ki pa ni več tako ravna in očitno, da bi bilo tako dejanje bedasto, rekla: »Ne, potem bo pa po hodniku letal.« Stanje je bilo prav nenavadno za razred, kjer bi bil moral sedaj potekati pouk, in pravzaprav nepojmljivo, da lahko pride golob skozi odprto okno, kar je čisto mogoče, onemogoči pouk, zmede celo profesorico, tako žensko, za katero bi si človek mislil, da se znajde v vsaki situaciji, da je vsaki situaciji kos, ne pa da bega skoraj kot ptič, ki je le neumna žival, tak golob, ki ne vidi rešitve pred seboj. Sedaj je pričela profesorica očitno nekaj tuhtati, čeprav je že prej, a sedaj je bilo to veliko bolje videti na njenem čelu, nabranem kot relief, priprla je nekoliko svoje sive oči, ki bi jih bila lahko priprla tudi zaradi vsiljivega sonca, priprla jih je že toliko, da bi lahko kdo mislil, da jih je celo zaprla, čeprav jih ni. Njen pogled je bil še vedno na stvareh, a je bil tako nedoločen kot prah, ki ga snažilke vsak dan na novo pobrišejo. Ona je bila, vsaj zdelo se je tako, sedaj duhovno zbrana, ne več

tako zbegana kot še malo prej, dijaki so to opazili in se predali mirnemu molčanju, ki je bilo kot velik krog, napolnjen s praznino, s toploto, ki jo je napravil veter otrplo. Ona pa je bila polna hvaležnosti in ostrega premišljevanja. Sonce je otoplilo stene, da so dobile veselejšo barvo, posebno zadnja, čeprav je to sonce najmanj osvetljevalo. A prej je bila najbolj pusta, siva in je pogled silil stran od nje, od takšne barvne slepote, starajočega enoličja. Le kdaj bo ta golob odletel? Kaj ga bo treba res ujeti? Le zakaj ne gre sam, kaj je res tako bedast? Dijaki so bili sedaj nenavadno mirni, tako da je bil sedaj v razredu le hrup cest, ki pa je prihajal v razred že zelo omejen, čeprav so bila okna odprta, golob je pa še kar stal tam zgoraj, na vrhu table. Previdno je obračal glavo in očitno trepetal. Ta mir, ki se je naenkrat bolj mirno pogrnil, ga je kar nekam presenetil in v sebi je začutil, kako se proti njemu nekaj pripravlja. Pravzaprav se je pripravljalo že vseskozi in on je to vedel, a sedaj se je to pripravljalo drugače in je bilo morda nekaj drugega, kar je občutil. Torej je očitno ločil med tistim, kar je bilo, in kar je sedaj, ko je postalo bolj tiho, ko je profesorica tako zbrano premišljevala in šla vase. Golob je spoznal razliko, a je enako trepetal. V soncu njegova glavica niti ni bila tako ostudna in zdelo se je, da je okno, ki mu ga ni sonce osvetljevalo, slepo. Morda se je le zdelo in ni bilo res. Pogled iz drugega očesa, na katero prav gotovo ni bil slep, mu je šel skozi odprto okno in moral je videti hiše, nad njimi pa modro nebo, ki se je razprostiralo v neskončno višino. Če bi sedaj zletel skozi, bi to nebo prebodel, morda bi se prikazala kri, ki bi ti zalila oči in ne bi videl, kje se končuje golobova pot, njegova pot.

Profesorica se je sedaj, ko je že toliko dragocenega časa stala, napotila k vratom, da so njene nekoliko visoke pete glasno udarjale ob parket, ves svetleč in prijeten, to pa je goloba razburilo bolj kot karkoli prej in je šumno vzletel, da se je tudi profesorica prestrašila, kar je bilo videti v naslednjem dejanju: na hitro se je sklonila, kar se ni niti najmanj prilagajalo njenim letom, njenemu poklicu, ki je bil tako čaščen svoje čase, zdaj pa malo manj, njenim vijoličnim lasem, ki so bili modri nad njenim čelom, nad očmi, ki so zdaj v hipu postale majhne, ko se je tako prestrašila, in so se skrile vase, čeprav obenem opazovale in bile docela bistre, nič zmedene, ko je golob po prostoru spet delal kroge, veter, ki je mršil mehke lase. In s tem vetrom se je dal začutiti neki poseben vonj tega goloba, neki bolesten vonj, ki so ga začutili dijaki in se mu hoteli izogniti, ga sploh ne sprejeti vase, kar pa je bilo že nemogoče, ko pa so ga imeli že v sebi in ga pihali iz sebe. Profesorica pa bi bila, potem ko se je sklonila, še skoraj padla, ko ji je spodrsnilo na parketu in se je podrsala. Nekateri bi se bili radi zasmejali, bilo je to videti na njihovih obrazih, za katerimi je bil smeh, a ni prišel na površje, da ga je bilo videti le dvoumno. Ko je golob večkrat zakrožil po prostoru, je sedel na omaro zadaj pri sivi steni, ki je bila sedaj kar malo manj pusta, ko je nekoliko prodrlo sonce in jo obarvalo s svojo toplino. Glavo je nato spustil predse kot nekaj težkega, nekaj, kar ne more biti njegovega. Profesorica ga je pogledala kot izstrelek, ki je že šel mimo prav prejšnji hip in ni več nevaren. Popravila si je krilo, ki si ga je nekoliko

zasukala, in mislila, da je dobro, čeprav je imela krilo še vedno nekoliko na eno stran, na tisto, od koder je prihajalo sonce, zrak s ceste, modro nebo v oči in dušo. In je rekla: »Vsi pojdite k vratom! Tako bo golob silil le na eno stran, proti oknom.« Dijaki so ji sledili kot vklenjeni ubežniki in niso povzročali hrupa. Zdelo se je, da je to preseljevanje kar vseč golobu, kajti ta se je sedaj razgledal po prostoru malo manj boječe. Vsi so sedaj napeto pričakovali, kaj bo, ali bo sedaj poletel golob skozi okno ali bo pa še kar naprej čepel zadaj na omari. In potem je golob zakrilil kot kakšen prav velik ptič, skrčil svoje drobne nožice in poletel skozi okno med dimnike sosednje zgradbe in se prav kmalu zaletel v sinje nebo. Profesorica je spustila dolg dih skozi usta, ki pa ni mogel slediti golobu. Tudi dijaki so se po svoje oddahnili, pričeli odhajati na svoja mesta, nekateri so pogledali na uro, koliko je do odmora. Tiho so sedli, nekateri pogledali še za golobom, ki pa ga ni bilo več videti. Šel je, toda sonca, ki je bilo še vedno v razredu, ni se še skrilo za streho sosednje zgradbe, ni odnesel s seboj. Odnesele je le svoje peruti, katere je bilo še skoraj slišati, odnesel je svojo glavico in odnesel je svoje preplašene oči, ki si jih bo zapomnil vsak, ki jih je videl in jih bo hranil in jih ponudil v svojem prostoru vsak, ko ne bo več svoboden. Ko bodo k vsakemu prihajali v dolgih vrstah in se od njega poslavljali. Ko bo imel vsak v svojih rokah bele marjetice, ki bodo cvetele iz njihovih uvelih rok. Ko bo vsak poslušal zvonove in jim podaril svoj glas. Ko bo vsak povedal svoje življenje in drugič zaživel, se spominjal svojih sanj, za katerimi so lajali psi, raztrgali luno, prvi korak na dolgi poti, ki je v soju neštetihi luči potemnel.

Razred se je ta hip zazdel še bolj majhen kvadratast prostor, ko so se dijaki zagledali v ven, kjer se je vse raztezalo, profesorica se je nekoliko nasmehnila, potem sedla za kateder, nekaj popisanih listov iz debelega in širokega zvezka obrnila, še enkrat pogledala po prostoru, z očmi ali s smehljajem oči zadela kote te kvadrataste površine prostornine, v torbici pobrskala za peresom, katerega pa ni imela, je opazila, ko je tako nekaj časa brskala po torbici, našla pa nič, zato vprašala, če ji kdo posodi pero, in takoj dobila drag pelikan, zelen, s čudovito oblikovanim pokrovčkom, ki ga je odvila, se spet nekaj ozrla v razred, nato pa zaškrtala po belem in popisanem papirju, kjer ni bil popisan, da je kar nekam preveč škrtalo in se je zbala, da bo lahko dijaku pokvarila pero, za trenutek prenehala pisati, rahlo podrsala z rjavimi čevlji po parketu, ki se je bleščal, a ni bil lakiran, podrsala ne na levo ne na desno ne naprej ne nazaj niti ne kam poševno, marveč je naredila kar tako neko obliko, sedaj popolnoma nehala pisati, čeprav očitno še ni končala, kar je nameravala napisati, rekla je potem, ko se je vse tako zelo umirilo, ko je postal razred kar nekam gol! »Zaprte okna!« in niso planili kot že dvakrat prej skoraj vsi, pred petnajstimi minutami prej ali pred podobnim časom, ampak so sprva obsedeli, kot da čuvajo mir, ki je tukaj, molk, ki je v njih in so ga vzljubili, se skoraj vsi začeli hip za tem ozirati okoli, češ naj nekdo zapre okna, naj se nekdo tiho dvigne in naj gre. In res, nekdo je prav tiho vstal, se z rahlimi koraki napotil najprej k oknu pri katedru, ga zaprl, se previdno ozrl k profesorici, ki pa ni gledala njega,

zaprl še druga tri okna. Iz klopi so ga opazovali, ko je vse delal tako mirno, brez ihte, kot da ga ni prej prav nič razburilo, da je komaj kaj vedel o golobu, ki je prišel v razred. Bil si ti, toda komaj si se prepoznal, tvoj obraz, ki je bil tako blede miren, mlad in skoraj prozoren, in v svojem obrazu si začutil neke ročice, ki so se stegovala do tebe tukaj, ki ne veš točno, kje si. Te ročice niso bile iz mesa in krvi. Prihajale so k tebi. In z njimi je prihajal vonj nekih davnih dni in noči, začutil si ljudi okoli sebe, ki so ti nekaj mahali, te morda pozdravljali, a nisi vedel čisto nič, kaj hočejo. Očitno pa so se pripravljali na neko slanje, ki bo mogočno in trajalo več dni in noči. Kaj boš prišel tudi ti? Kaj jih boš opazoval le iz daljave? Kaj jim boš prinesel čisto novo podobo, brez okvira in jim rekel, naj jo v neskončnost raztegnejo in oluščijo barve in bodo za njimi zagledali svoje prave obraze, svoje polnočne korake, človeške ribice s svojim rojstvom v trebuhu, v globoki jami belih narcis? Kaj niso te ročice prihajale iz tvojega rojstva in ti ponujale kri? Opazoval si svoj obraz, ki je bil med drugimi obrazi v razredu. Kaj niso bili vsi ti obrazi, če si jih bolje pogledal, v tvojem obrazu? Potem, ko si zaprl poslednje okno, si se globoko sklonil in po hrbtu ti je tekla reka. Na dnu so zahlipali mrtvi, ki so imeli stisnjene pesti. In ko si pogledal v nebo, videl skoraj do konca, so se njihove pesti odprle. V njih so bile preklete golobje oči. In v njih sonce, ki je bilo razdrobljeno na tisoče koščkov. Hlipali so ti mrtvi, ki sploh niso imeli žil. Hlipali so, a jih nisi slišal. Reka ti je tekla po hrbtu in začutil si, kako je mrzla, kako je blazno ledena. Prekleti skriti tolmunji, ki jih pa ne vidiš, ki jih morda sploh ni.

Med tem je profesorica že napisala, kar je hotela in se ji je zdelo prav, zaprla debel zvezek z belimi in popisanimi listi, ki je dnevnik. Navadno še vpraša, saj taka je navada profesorice, če kdo manjka, toda tega ni storila, kajti očitno je pozabila ali pa ni imela takšne navade. Nihče je ni opomnil, ne da bi se ne upal, marveč skoraj gotovo je, da so tudi drugi na to pozabili. kajti golob je bil med tem časom tukaj in jih dekoncentriral, zmotil potek, kakršen se tu navadno in vedno odvija. Kako mirno je bilo sedaj v tem razredu, niti šumi s ceste niso več prihajali, kot da bi bila ta izginila, kot da bi bilo vse okolje izginilo in je ostal le še ta prostor s temi dijaki, z golobom, ki pa je že odšel, temi pustimi stenami, z enoličnostjo, ki bi bila še večja, če ne bi bil prišel golob. V dijakih so bili le mrtvi glasovi, ki so ležali pod njihovimi jeziki kot zleknjeni psi. Sonce je izginilo, a njegova svetloba je bila še vedno na stenah, na obrazih, na vseh predmetih, ki so bili v razredu. Dijaki so sedaj le še pričakovali, kaj bo naslednje, kar bo prišlo profesorici na um. Sedeli so popolnoma mirno in mrtvo. Zunaj se je dvigovalo prazno, modro nebo brez sonca, ki je bilo morda za streho sosednje zgradbe, morda ga pa sploh ni bilo. Ti si sedaj tudi že sedel na svojem mestu in si bil zelo podoben drugim; roke so ti prav tako počivale na mizi pred teboj kot drugim, oči si imel uprte naprej kot drugi. V tem prostoru je bilo križišče enakih pogledov, senc, ki so se bojevale z njimi, toda tega boja ni zaznal nihče. Črna tabla je bila črna, nenapisane črke na njej, izmita preteklost, ki je počivala v črnini in se topila v njej, smrad trupel, ki jih ni nihče poznal, zgodovina, ki je spreminjala svojo zgodbo in jo pohodila pred

pogledi mnogih, ki bi jo zadavili, če bi jo mogli. Le kaj bo profesorica storila? Morda bo kar izginila, misleč, da je njen čas tu že potekel. Obraze je imela pred seboj in nekaj bo morala storiti. Kako se dolgčas vije po teh stenah, kako na njih ni obrisov goloba. Le kam je letel, le kaj ponesel s seboj? Profesorica je sedaj odprla večjo torbo, ne tiste, iz katere je vzela glavnik, da je poknilo in se ona nekoliko zdrznila nad tem, da je z veliko naglico škljocnila v razred, hip za tem pa že gledala v večjo rjavo torbo kot v prepad. Privlekla je ven knjigo manjšega formata ali takšnega, kot so knjige navadno, da so najbolj priročne in najbolj prijetne. Listala je po knjigi previdno, da je ne bi prehitro strgala, kajti očitno je, da to knjigo večkrat uporablja, da je to učbenik, kjer morajo biti kakšne lekcije ali podobno. Nekje je obstala, da so listi postali tihi, sama pa se je spet ozrla v razred, se na njej značilen način namrščila, da je na vsakem robčku ust nastal greben. Tenak in človeški, ki bi rad zrasel, če bi imel kam. Eden je bil zatemnjen, drugega je osvetljevalo sonce, čeprav je sonce zginilo, ni ga bilo več videti. Potem je pogledala dol, da je bilo zelo videti njene vijolične lase, ustnice dela narazen, da so se pokazali beli zobje, jezik, ki je bil skoraj krvav, votlina, ki je izginjala in v njej je bobnelo, ne da bi kdo slišal tega bobnenja. Rekla je: »Ann came to Ann,« in nadaljevala, da so njene besede napolnjevale prostor, obraze, ki so bili sedaj še bolj prozorni. Nadaljevala je. Toda njej se to sploh ni zdelo prekleto nadaljevanje, ko je govorila in so ji iz ust prihajale vedno nove in nove besede. Ko je rekla še veliko besed v tem času, je slednjič rekla: »Ann came to Ann and killed her.«

In počasi je pričela ostajati sama, kajti obrazi pred njo so pričeli izginjati. Ni jih več videla, marveč le še svoje besede, ki so ji padale iz ust in se kotalile pod mizicami, udarjajoče ob stene, polzeče med sencami, ki jih je bilo vedno več in so počasi temnele, postajale kar trdne in skoraj žive, če ne že žive, pa vsaj telesa, ki so brez dihov. Pred njo na katedru si sedaj zagledal človeško lobanjo, ki se je ona ni prestrašila, le prenehala je brati, da ji besede niso več padale iz ust in se kotalile. Njene oči so bile sedaj motne, ko je pogledala v prostor, ki se je začel kar podaljševati in postajati tak, kot so hodniki. »Kam ste šli?« je vprašala in nazaj je prišel odmev, ovit v obraze odhajajočih mladih ljudi, med tem pa je pričelo ostajati v prostoru temneje in temneje, profesorica je vstala, pritisnila na stikalo, toda luč se ni prižgala. Potem je spet sedla in si ogledovala lobanjo, skozi votlini pa, kjer bi morale biti oči, majhne opičje otroke, ki so skakali z veje na vejo, iz časa v čas, v prekleto starost, kot se je njej zdelo. Gledala je v lobanjsko votlino, iz katere so pričeli prihajati tihi glasovi, kot da prihajajo od daleč, po poteh, ki jih prekrivajo nagrobne plošče, imena anonimnih ljudi, sklenjenih rok, ihtečega pozdrava, ki prihaja iz njihovih ust pomešan s krvjo, pomešan s časom, ki so ga preživeli, ga hvalili in se smejali njegovim dnevom. Vzela je lobanjo v roke in jo obračala. Velik svet je rasel pred njo, ki ga ni več bilo. Bila so širna polja, ki so šla v nevidne daljave, nepokošeni travniki, na katerih so se pasle živali. V njenem dihu, ki je kar naenkrat bolj oživel, so bile jate mogočnih ptic, ki jih ni več, ki so že davno izumrle, ki so leteli,

v njihovih kljunih pa so bili zakopani mrličiči, ki jih je veter butnil ob tla in jim polomil kosti.

Zaslišal si, kako je nekdo potrkal na okno, prav tako je pa slišala tudi ona, ki je odvrnila pogled od lobanje in pogledala, od koder je prihajalo trkanje. Bil je golob, ki je trkal ob šipo s svojim kljunom in je pred časom že bil v tem prostoru. Nekaj je premišljevala, potem mu pa odprla okno, ko je gledala v njegove tako plašne oči, zletel je v prostor in ti ga nisi videl prav nič boječega. Sedel je na mizo poleg lobanje in jo opazoval z očitnim zanimanjem. V tistem hipu pa so se odprla vrata in vstopil je Aleš, ki je bil ves zbehan, zadihan, kot da je na vso moč hitel. Stopil je k njej, ki je sedaj že spet sedela za katedrom, pogledal v njene oči. »Mama, zakaj se ne vrneš, ko pa si lahko tukaj?« jo je vprašal, pogledal globoko v njene oči, da je že videl skozi. A ona je v tem hipu izginila. Aleš se je počutil izmučenega, ogoljufanega. Gledal je sedaj lobanjo, ki je počivala na katedru, še vsa umazana od prsti in kjer je zaznal prav majhen ostanek maminega pogleda. Potem je pa pogledal v preklete golobje oči, ki si jih trl med svojimi zobmi. In nehal si stiskati z zobmi, ko si se obrnil stran od podobe, ko je bilo prazno tvoje lobanjsko dno, neskončen travnik, na katerem so se grizle divje zveri, žalostne in v samoto pokopane.

Hlapci in Krst pri Savici

(Nadaljevanje in konec)

Juraj
Martinović

5. PROBLEM TRAGIČNE KRIVDE

Misel o tragičnih vidikih *Krsta pri Savici* in *Hlapcev* oziroma misel o Črtomiru in Jermanu kot o tragičnih junakih je vseskozi navzoča, nekajkrat pa je celo poudarjena. Nikakršne možnosti izbire ni. Poleg tega je tu še neizpodbiten imperativ, da je treba stopiti v akcijo kljub jasni zavesti o neizbežnem porazu. To je brez dvoma značilen položaj tragičnega junaka, vendar pa sam po sebi še ne more pomeniti edinega določila tragičnosti. V Črtomirovi in Jermanovi ideji o samomoru lahko jasno spoznamo edino logično konsekvenco tragičnega junaka v brezizhodnem položaju, ki si ga je moral s svojim delovanjem nujno sam ustvariti, saj ni imel nobene možnosti za izbiro. Kljub jasnosti te ideje pa vseh tistih elementov, ki smo jih doslej videli kot bistvene za določanje položaja in delovanja obeh junakov, ne moremo sprejeti kot psihološko dovolj prepričljive nagibe takšne brezkompromisne in dokončne odločitve. Dejstvo, da Črtomir kot Jerman presežeta svojo idejo samomora, še ne more biti odgovor na vprašanje, kako je lahko pričakovani poraz tako zaostрил njuno notranjo dramo, da se je samomor, čeprav samo trenutno, pojavil kot edina možna rešitev. Očitno je, da so mehanizmi, ki so spreminjali dramo v tra-